

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף מד

(בעמ' הקודם)

משנה: החושב לשלוח יד בפקדון: שאמר בפני עדים 'אקח את פקדונו של פלוני לעצמי', לדעת ב"ש - מאותו רגע חייב אפילו באונסין, ולדעת ב"ה - אינו חייב עד שישלח בו יד ממש.

*

הטה את החבית שהופקדה אצלו ונטל ממנה רביעית יין, ולאחר זמן נשברה החבית, משלם לבעלים רק רביעית יין.

הגביהה: אבל אם הגביה את החבית ונטל ממנה רביעית יין, ולאחר זמן נשברה החבית, משלם לבעלים את דמי כל החבית, לפי שקנה אותה בהגבהה וגם שלח בה יד ע"י שנטל ממנה רביעית, והדין הוא שהשולח יד בפקדון נעשה גזלן על כל הפקדון, ולכן חייב לשלם את כל החבית וחייב באונסין.

גמרא: מנהני מילי וכו': הגמ' מבארת את מחלוקת של ב"ש וב"ה במשנה, שלדעת ב"ש חייב אפילו על 'דיבור' (= שאמר שישלח בה יד), שנאמר **"עַל כָּל דָּבָר פְּשָׁע"**, ולדעת ב"ה חייב רק אם של בה יד ממש, שנאמר **"אִם לֹא יִשְׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאכַת רֵעֵהוּ"**.

שיכול אין לי אלא הוא, אמר לעבדו ולשלוחו מנין: כלומר ב"ה מבארים שלולא הפסוק **"עַל כָּל דָּבָר פְּשָׁע"** היינו חושבים שרק אם הוא שלח בה בעצמו חייב, לכך נאמר הפסוק הנ"ל ללמדנו שגם אם הוא אמר לעבדו ולשלוחו שישלחו יד בחבית ואכן הם שלחו בה יד, חייב.

*

למדנו במשנתנו - הטה את החבית ונטל ממנה רביעית יין, ולאחר זמן נשברה החבית, משלם לבעלים רק רביעית יין:

אמר רבה: רק אם היא נשברה חייב רק רביעית ופטור על החבית, לפי שזהו אונס, והוא לא קנה אותה להתחייב באונסין, אבל אם כל היין שבחבית החמיץ חייב על הכל, לפי שמחמת שהוא נטל ממנה את הרביעית יין לכן היא החמיצה, שדרך היין להחמיץ בכלי שאינו מלא. [גירי ידיה הוא דאהנו לה = ה'חיצים' שלו גרמו לה להחמיץ].

*

למדנו במשנתנו - הגביה את החבית ונטל ממנה רביעית יין, ולאחר זמן נשברה החבית, משלם לבעלים את דמי כל החבית:

אמר שמואל: אפילו אם רק הגביה אותה כדי ליטול ולא נטל, חייב.

לימא קא סבר שמואל שליחות יד אינה צריכה חסרון: משמע ששמואל סובר ששליחות יד אינה צריכה חיסרון, שהרי לשיטתו גם אם לא נטל ממש חייב.

דחיה: אמרי, לא: באמת שמואל סובר ששליחות יד צריכה חיסרון, אלא שכאן לגבי חבית יין נוח לו שהחבית תהיה בסיס ושמירה לרביעית, לפי שהרביעית יין בפני עצמה תחמיץ, שהרי יין משתמר רק בכלי מלא, והרי זה כאילו נטל את הרביעית והחזירה לחבית שתשתמר שם, והוא נעשה 'שואל' על כל החבית.

בעי רב אשי: מה סובר שמואל בשומר שהגביה ארנק כדי לקחת ממנו דינר ובסופו של דבר לא לקח, האם רק רביעית יין נשמרת אגב כל היין אבל הדינר נשמר לבדו ולא נוח שכל הארנק יהיה בסיס לדינר, ואין זה נחשב כאילו נטל את הדינר והחזירו לארנק, או שמא ארנק מלא דינרים נשמר יותר לפי שהוא נראה יותר מדינר בודד שעלול להאבד, וא"כ זה דומה ליין וחייב על כל הארנק.

 הדרן עלך המפקיד

פרק רביעי. **הקדמה:** בכל 'מקח וממכר' יש צד של 'מוכר' שנותן מוצר, וצד של 'קונה' שמשלם מטבעות עבור המוצר. הדין הוא שמטלטלין נקנים 'במשיכה'. דהיינו כאשר הקונה מושך את החפץ לרשותו, חל הקנין, והמוכר והקונה אינם יכולים לחזור בהם מהקנין. אבל אם הקונה שילם את הכסף ועדיין לא משך את המוצר, הקנין לא חל ושניהם יכולים לחזור בהם.

המשנה עוסקת במוכר וקונה שאחד נותן מטבע מסוג אחד, והשני נותן לו מטבע מסוג אחר. השאלה היא מי המוכר ומי הקונה? כלומר מה 'המוצר' ומה 'המטבע'?

משנה: הזהב קונה את הכסף: דינר זהב נחשב ל'מוצר', ודינר כסף נחשב ל'מטבע'. ולכן כשבעל הדינרי כסף מושך את הדינרי זהב, חל הקנין. אבל כשבעל הדינרי זהב מושך את הדינרי כסף, לא חל הקנין. (והלשון 'הזהב קונה את הכסף' הכוונה פועל את הקנין עם כסף).

הנחושת קונה את הכסף: פרוטות נחושת נחשבים כ'מוצר' ביחס למטבעות כסף, בגלל שהמטבעות כסף 'חריפים' יותר כלומר נסחרים יותר בשווקים בכל מקום, ולכן הם נחשבים ל'מטבע'. וממילא כדי לפעול את הקנין בין פרוטות נחושת לדינרי כסף, צריך למשוך את הפרוטות נחושת שהם 'המוצר', ולא להיפך.

מעות הרעות: מעות שנפסלו נחשבות ל'מוצר', ולכן צריך למשוך אותן בכדי להחיל את הקנין עם ה'מעות היפות' שלא נפסלו. ולא להיפך.

אסימון קונה את המטבע: 'אסימון' הוא חתיכת מתכת עגולה (בגודל ומשקל של 'מטבע') המוכנה להטבעה ועדיין לא הטיעו עליה את צורת המטבע.

מטלטלין קונים את המטבע: משיכת החפצים פועלת את הקנין עם המטבעות, ולא להיפך.

כל המטלטלים קונים זה את זה: כאשר אחד מהם מושך את אחד החפצים, חל הקנין. וכאן אין משמעות איזה חפץ הוא משך.

(בין אם עשו זאת בקנין 'חליפין' דהיינו שהחליפו חפץ בחפץ בלא קשר לערך שלהם. ובין שעשו זאת ב'קנין כסף' כלומר שהעריכו את השווי של החפצים, ושילמו בחפץ תמורת חפץ. רש"י).

כיצד? משך הימנו וכו': המשנה מבארת את הדין של 'מטלטלין קונים את המטבע, מטבע אינו קונה את המטלטלין'.

אבל אמרו: אפילו שאם הקונה נתן למוכר מעות ולא משך את הפירות, שניהם יכולים לחזור בהם. בכל אופן החוזר בו יש עליו 'קללה'.

רבי שמעון אומר: רבי שמעון חולק על ת"ק (הסובר שאם שילם מעות ולא משך פירות שניהם יכולים לחזור בהם), וסובר שרק המוכר יכול לחזור בו. וזה כוונת דבריו 'כל שהכסף בידו' כלומר המוכר שקביל את הכסף 'ידו על העליונה' לחזור בו.

גמרא: מתני ליה: רבי שנה לבנו רבי שמעון בלשון המשנה 'הזהב קונה את הכסף' (כמו שכתוב במשנה שלנו). אמר לו בנו - שנית לנו בצעירותך להיפך 'הכסף קונה את הזהב' (כלומר כאשר מושך בעל הזהב את הכסף חל הקנין ושניהם אינם יכולים לחזור בהם), ועכשיו בזקנותך אתה חוזר בך.

בילדותיה מאי סבר: מבארת הגמרא מה הוא סבר בצעירותו, ומה הוא סבר בזקנותו.

בצעירותו הוא סבר שבגלל שהזהב יותר חשוב מהכסף הוא נחשב ל'טיבעא' (= מטבע) והכסף שהוא פחות חשוב נחשב ל'פירא' (= פרי, כלומר 'מוצר'), ולכן הזהב הוא זה שפועל את הקנין. ואילו בזקנותו הוא סבר שבגלל שהכסף יותר 'חריף' (מטבע כסף נסחר יותר בשווקים מאשר מטבע זהב) הוא נחשב למטבע, ואילו הזהב שהוא לא חריף נחשב לפרי, ולכן הזהב עושה את הקנין.

אמר רב אשי כילדותיה מסתברא: מסתבר שרבי קיבל מרבו רבי מאיר, כמו שאמר רבי בצעירותו. בגלל שכך משמע במשנה שאותה כתב רבי. והכלל הוא ש'סתם משנה' היא דעת רבי מאיר (כלומר כשרבי כתב דין במשנה בלא להזכיר שם של תנא, דברים אלו נאמרו מרבי מאיר).

במשנה כתוב "הנחושת קונה את הכסף". אם נאמר שכסף ביחס לזהב נחשב פרי (ולכן הכסף עושה את הקנין עם הזהב), מובן מדוע הוצרכה המשנה לכתוב ש'הנחושת קונה את הכסף', לחדש שאפילו שביחס לזהב כסף נחשב פרי, בכל אופן ביחס לנחושת כסף נחשב למטבע.

אלא אי אמרת: אבל אם נאמר כזקנותו של רבי, שכסף ביחס לזהב נחשב מטבע (ולכן הזהב עושה את הקנין עם הכסף), קשה, מדוע הוצרכה המשנה לכתוב שנחושת קונה את הכסף? והרי אם כסף ביחס לזהב שהזהב חשוב ממנו בכל אופן הוא נחשב למטבע בגלל שהוא חריף, כל שכן שביחס לנחושת שהכסף ייחשב למטבע, כי הוא גם חשוב יותר וגם חריף יותר!

דחיה: איצטריך: המשנה הוצרכה לכתוב זאת. כי היה מקום לומר שבגלל שפרוטות נחושת במקום שקונים ומוכרים בהם, הם חריפים יותר מכסף (כלומר הם מטבע שרץ יותר), ממילא הם נחשבים ל'מטבע' ביחס לכסף. קמ"ל שכיון שיש מקומות שבהם פרוטות נחושת אינם מתקבלות, הם נחשבות כ'פרי' ביחס לכסף, בגלל שהוא מתקבל בכל מקום.

ואף ר' חייא סבר: וגם רבי חייא סובר שזהב נחשב ל'מטבע'. ולומדים זאמת מהמעשה ברב שלווה דינרי זהב מבתו של רבי חייא. לאחר מכן התייקרו הדינרים, ורב חשש שאם הוא יחזיר לה את ההלוואה הוא יעבור על איסור ריבית. הלך ושאל את רבי חייא, והוא הורה לו שישלם לה טבין ותקילין.

אי אמרת בשלמא: אם נאמר שזהב נחשב ל'מטבע', מובן מדוע הורה רבי חייא שאין כאן חשש ריבית. בגלל שאין איסור ריבית ללוות מטבע ולהחזיר אותו לאחר מכן אפילו אם הוא נעשה שווה היום יותר, בגלל שבעצם לא המטבע התייקר אלא המוצרים הוזלו (ומשום כך היום ניתן לקנות במטבע יותר מוצרים).

אבל אם נאמר שזהב נחשב ל'פרי', אם כן אסור היה להחזיר אותו. בגלל שהאמת היא שהיה אסור בכלל לרב ללוות את הדינרי זהב, משום שרבנן גזרו שאסור ללוות 'סאה בסאה'. כלומר ללוות סאה תמורת אותה סאה, מחשש שמא הפירות יתייקרו בינתיים ונמצא שהוא מחזיר יותר ממה שלווה. ואם כן אם דינרי זהב נחשבים לפירות, היה צריך רבי חייא לפסוק לרב שיחזיר את הדינרים כפי שהיו שווים בזמן ההלוואה.

דחיה: רב דינרי הו ליה: לרב היו דינרי זהב ברשותו כשהוא לקח את ההלוואה, והדין הוא שמותר ללוות במקרה כזה 'סאה בסאה'. בגלל שהרי זה כאילו הלווה אומר למלווה 'הלוויני עד שיבא בני ויפתח את דלת המחסן או עד שאמצא מפתח ואחזיר לך את התבואה שיש לי בתוכה'. כלומר בכזה מקרה נחשב הדבר כאילו התבואה שבמחסן של הלווה כבר שייכת למלווה משעת ההלוואה, והיא התייקרה ברשות המלווה, ולכן הוא לא מחזיר לו יותר אלא הוא מחזיר לו כמו שלווה והפירות התייקרו ברשות המלווה. (אמנם אין זה ממש כך, אלא מכיון שכל איסור הלוואה 'סאה בסאה' הוא רק מדרבנן משום שנראה הדבר כמו ריבית, בכזה מקרה הם לא גזרו).

אמר רבא האי תנא סבר: התנא דלהלן סובר שזהב נחשב למטבע. דתניא פרוטה שאמרו וכו'. התנא מפרט את השווי של המטבעות פרוטה, איסר, דינר כסף.

למאי נפקא מינה? לקדושי אשה: המתנה המינימאלית שניתן לקדש בה אישה היא 'שווה פרוטה'. ומה השווי של פרוטה? אחד משמונה ממטבע איסר איטלקי.

למאי נפקא מינה? למקח וממכר: המוכר לחברו דינר בסכום של יותר מ-24 איסרים הרי זו 'אונאה' (= מכירת חפץ בסכום גבוה מהשווי שלו).

למאי נפקא מינה? לפדיון הבן: פדיון הבן נעשה תמורת תשלום של אבי הבן לכהן בסך חמישה שקלים. ה'שקל' שעליו דברה התורה הוא 'סלע'. 'סלע' שווה 4 דינרי כסף. אם כן חמשה שקלים שווים 20 דינרי כסף. ומכיון שדינר זהב שווה 25 דינרי כסף, אם נתן אבי הבן לכהן דינר זהב, על הכהן להחזיר לו עודף חמישה דינרי כסף.

אי אמרת בשלמא: אם נאמר שדינר זהב נחשב ל'מטבע', מובן מדוע התנא משער את פדיון הבן במטבע זהב. משום שהזהב הוא מטבע קצוב שאף פעם אינו מתייקר או נעשה זול, רק דינרי הכסף הם שמתייקרים או נעשים זולים (והם נחשבים 'פירא'). ולכן שיער התנא שעל הכהן להחזיר לאבי הבן תמיד חמישית מהדינר זהב. דהיינו אם הדינר זהב שווה רק 25 דינרי כסף, על הכהן להחזיר לו 5 דינרים כנ"ל. ואם הדינר זהב שווה רק 20 דינרי כסף, על הכהן להחזיר לו 4 דינרים.

אבל אם נאמר שדינר זהב נחשב ל'פירא' (= פרי), לא מובן מדוע התנא משער את פדיון הבן ב'דינר זהב' שהוא דבר שמתייקר או נעשה זול. כי לעיתים הכהן יצטרך להוסיף על סכום של 'העודף' שכתב התנא, ולעיתים הוא יצטרך להוריד מהסכום שכתב התנא. ולכן מוכח שהתנא הזה סובר שדינר זהב הוא 'טיבעא' (= מטבע).

*

תנן התם בית שמאי אומרים: אדם שיש לו מטבעות 'סלע כסף' (סלע = 4 דינרי כסף) של מעשר שני (שחילל את הפירות 'מעשר שני' על הסלעים). והוא רוצה להמיר את הסלעי כסף בדינרי זהב, כדי להקל את המשא לירושלים לשם הוא מעלה את כסף מעשר שני כדי לקנות בו אוכל ולאכול שם. לדעת בית שמאי אסור להמיר סלעי כסף בדינרי זהב, ולדעת בית הלל מותר. ובביאור מחלוקתם נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש כדלהלן.

חד אמר: אחד מהם אמר - המחלוקת רק האם מותר להמיר סלעי כסף בדינרי זהב כאמור. כי לדעת ב"ש הכסף נחשב ל'מטבע' והזהב ל'פרי', ואי אפשר לחלל מטבע על פרי (כנלמד מפסוק). אבל לדעת ב"ה הכסף נחשב ל'פרי' והזהב

ל'מטבע', ופרי ניתן לחלל על מטבע. אבל לכו"ע מותר לחלל את פירות המעשר שני על דינרי זהב.

מאי טעמא? מידי דהוה וכו': והטעם, כמו שלבית הלל אפילו שכסף נחשב לפרי ביחס לזהב, ולכן לשיטתם מותר לחלל כסף בזהב. בכל אופן לגבי פירות, נחשב הכסף למטבע, שהרי הנושא כאן הוא סלעי כסף של מעשר שני, ואיך הוא נעשו סלעים של מעשר שני? על ידי שחיללו עליהם פירות מעשר שני, ואם כן ביחס לפירות הכסף נחשב למטבע. והוא הדין לבית שמאי בדינרי זהב. שאפילו שזהב ביחס לכסף נחשב 'פרי', ולכן לשיטתם אסור לחלל כסף על זהב, בכל אופן מותר לחלל פירות על זהב כי ביחס לפירות זהב נחשב למטבע.

וחד אמר: ואחר מהם אמר - שהמחלוקת היא גם האם מותר לחלל פירות על דינרי זהב. כי לדעת בית שמאי דינרי זהב נחשבים ל'פרי' אפילו ביחס לפירות, ואם כן לא ניתן לחלל פירות על פירות. אמנם לדעת בית הלל דינרי זהב נחשבים ל'מטבע' ולכן ניתן לחלל עליהם פירות.

קושיא: ולמאן דאמר אף בפירות על דינרין מחלוקת: קשה, מדוע הוצרכו ב"ש וב"ה לחלוק בסלעי כסף שחילל אותם על דינרי זהב, ולא נחלקו בפירות שחילל אותם על דינרי זהב. שלדעת ב"ש אסור לחלל כי דינרי זהב נחשבים 'פירא' ולדעת ב"ה מותר לחלל כי הם נחשבים 'טיבעא'?

תירוץ: אי אפלוג: אם המחלוקת היתה בפירות על דינרי זהב, היינו חושבים שב"ה חולקים על ב"ש דוקא בפירות על דינרי זהב, אבל הם מודים להם שלא ניתן לחלל מטבעות כסף על דינרי זהב, כי זהב ביחס לכסף נחשב לפרי. ולכן הם נחלקו גם בסלעי כסף על דינרי זהב, כדי ללמד שלדעת ב"ה דינרי זהב תמיד נחשבים 'טיבעא'. (ואילו ב"ש סוברים שדינרי זהב תמיד נחשבים 'פירא').